

Rode lijst planten in de Tuin van Noord

Tussen de wilde planten in de Tuin van Noord bevinden zich een aantal bijzondere rode lijst soorten (19), het gaat om kwetsbare planten die zeldzaam zijn en/of sterk in aantallen achteruitgaan. De rode lijst soorten kunnen bedreigd, kwetsbaar of gevoelig zijn.

bedreigd	sterk afgenomen en nu zeldzaam tot zeer zeldzaam
kwetsbaar	matig afgenomen en nu vrij tot zeer zeldzaam, of sterk tot zeer sterk afgenomen en nu vrij zeldzaam
gevoelig	stabiel of toegenomen, maar zeer zeldzaam, of sterk tot zeer sterk afgenomen, maar nog algemeen

Soorten uit moerassen en plassen

Heemst is zo een kwetsbare rode lijst soort die waarschijnlijk ooit is aangeplant maar zich nu in de Tuin van Noord heeft gevestigd, heemst komt van nature voor in brakke rietmoerassen. Het **zomerklokje** is een andere zeldzame kwetsbare rode lijst soort. Deze soort verspreid zichzelf op tuinvereniging Ons Buiten. Het is een vroegbloeiend bolgewas en komt van nature voor in moerassige weilanden, natte bossen en langs de rivieren tussen het riet. Net als heemst komt de soort ook voor in brak water van rivieren. Het zomerklokje gaat in het wild in aantallen achteruit maar wordt in tuinen vaak aangeplant en doet het hier goed.

Waterdrieblad is staat op de rode lijst als gevoelig en is op het tuincomplex aangetroffen. De soort komt van nature voor in voedselarme zure veenplassen en gaat achteruit doordat deze plassen zeldzamer worden. Waterdrieblad wordt soms aangeplant in vijvers, dit is op het tuincomplex waarschijnlijk ook het geval geweest.

1

1. Heemst in de Tuin van Noord. Foto: waarneming.nl - S. G. Winkelman

2

2. Zomerklokje op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl - Koen van Zoest

3

3. Waterdrieblad. Foto: Saxifraga - Willem van Kuijsbergen

Soorten uit onder andere voedselarme kalkgraslanden

Beemdkroon, grote centaurie, duifkruid en **veldsalie** zijn rode lijst soorten die gevonden zijn op tuinvereniging Ons Buiten. Deze soorten komen van nature voor op kalkhoudende bodems, bodems die schaarser worden in Nederland. Deze soorten vind je onder andere in kalkgraslanden in Zuid-Limburg. Er zijn nog maar weinig kalkgraslanden in Nederland over en door de verhoogde stikstofdepositie worden deze bodems voedselrijker, hierdoor verdwijnen bijzondere soorten die afhankelijk zijn van voedselarme bodems. Duifkruid is een bedreigde soort en komt uitsluitend voor in deze voedselarme, droge kalkgraslanden. Grote centaurie en veldsalie zijn kwetsbare soorten en groeien niet alleen in de kalkgraslanden maar ook op kalkrijke bodems langs de grote rivieren. Beemdkroon staat als gevoelig op de rode lijst en vind je naast de kalkgraslanden ook in de duinen. Op de tuinvereniging Ons Buiten zijn deze zeldzame en bedreigde soorten waarschijnlijk ingezaaid maar dit maakt hun voorkomen niet minder belangrijk. Tuinen bieden namelijk kansen voor veldsalie, grote centaurie en beemdkroon om te groeien en daarnaast zijn het belangrijke bijenplanten! Veldsalie is verwilderd aangetroffen op de tuinvereniging en weet zichzelf dus te verspreiden.

1

2

3

4

1. Beemdkroon op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

2. Duifkruid op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

3. Grote centaurie. Foto: Saxifraga – Marijke Verhagen

4. Veldsalie. Foto: Saxifraga – Marijke Verhagen

Ruige anjer, wild kattenkruid en **berglook** zijn andere zeldzame rode lijst soorten die van nature voorkomen op kalkhoudende grond. Ruige anjer staat als kwetsbaar op de rode lijst en komt voor op stenige kalkrijke grond, de soort is nu nog vindbaar in beschermde natuurgebieden maar wordt ook wel aangeplant in tuinen. Ook wild kattenkruid komt van nature voor op kalkrijke, ruige en soms rotsachtige plaatsen. De soort staat als kwetsbaar op de rode lijst en komt van nature alleen in Zuid-Limburg voor maar is op veel plekken verwilderd vanuit tuinen, zo komt de soort ook in de duinen voor. Beide soorten zijn waarschijnlijk op de tuinvereniging aangeplant. Berglook is een gevoelige zeldzame soort en ingeburgerd in het duingebied vlakbij Leiden. Berglook is verwilderd waargenomen op tuinvereniging Ons Buiten, deze soort verspreid zichzelf dus op het tuincomplex, een bijzondere vondst!

1

1. Ruije anjer op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – Hans Bos

2

2. Wild kattenkruid op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – Jacqueline Henrot

3

3. Berglook op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – Koen van Zoest

Soorten uit landbouwgebied

Bolderik en **brave hendrik** zijn twee zeer zeldzame rode lijst soorten die zijn waargenomen op tuinvereniging Ons Buiten. Brave hendrik is ernstig bedreigd en de bolderik is kwetsbaar en sterk in aantallen afgenomen. Deze soorten hebben het moeilijk door de intensivering van de landbouw. Bolderik stond vroeger tussen de granen in het land en brave hendrik is een vergeten groente die groeide naast mesthopen. De open mesthopen die de brave hendrik nodig heeft vind je niet meer op boerderijen en de bolderik is actief bestreden vanwege de giftige zaden die anders tussen het graan zouden kunnen belanden. Deze twee bijzondere zeldzame soorten zien we wel terug op het tuincomplex! Deze soorten zijn ingezaaid maar desondanks is het interessant om de soorten hier terug te zien aangezien ze in hun originele leefgebied bijna niet meer voorkomen. Ook de **korenbloem** stond vroeger tussen het graan op het land maar is hier verdwenen door het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen. De soort komt nu nog wel voor in bermen en staat op de rode lijst als gevoelig, korenbloemen zijn veel te zien op tuinvereniging Ons Buiten. Er zijn overigens ook veel cultuurvarianten van deze soort in omloop. **Kamgras** is een andere gevoelige rode lijst soort die is aangetroffen op het tuincomplex en in aantallen achteruitgaat. De soort is op de tuinvereniging ingezaaid en komt van nature voor in beweide graslanden waar beperkt mest aan toegevoegd wordt, deze graslanden zijn er steeds minder.

1

1. Bolderik op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

2

2. Brave hendrik op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

3

3. Korenbloem op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

4

4. Kamgras op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – Wouter Moerland

Soorten uit bossen

Gele kornoelje is een zeldzame struik die op de rode lijst staat als gevoelig en van nature voorkomt in Zuid-Europa en op kalkrijke bodems in loofbossen in Zuid-Limburg. De struik wordt veel aangeplant in volkstuinten vanwege de eetbare rode bessen, dit is op tuinvereniging Ons Buiten ook het geval. Ook de **bosaardbei** wordt op het volkstuintencomplex veel aangeplant, de bosaardbei geeft heerlijk zoete kleine aardbeien. De bosaardbei komt van nature voor op enigszins kalkhoudende vochtige bodems in loofbossen en in de duinen. De bosaardbei staat op de rode lijst als gevoelig en gaat in aantallen achteruit, dit komt onder andere door stikstofdepositie waardoor de bodem verzuurt en voedselrijker wordt. De bosaardbei raakt dan overgroeit door bijvoorbeeld brandnetel en zevenblad. **Amandelwolfsmelk** is een zeer zeldzame gevoelige rode lijst soort die op de tuinvereniging is aangetroffen. Deze is zeer waarschijnlijk een keer aangeplant maar lijkt zich nu uit zichzelf te verspreiden op de tuinvereniging. In het wild komt de amandelwolfsmelk alleen voor in open hellingbossen in Zuid-Limburg. Deze bossen werden vroeger sterk beheerd voor het vergaren van hout waardoor er veel licht op de bodem viel. Doordat dit beheer nu niet meer gebeurt groeien de bossen dicht en gaan bepaalde soorten achteruit. **De gulden sleutelbloem** is waargenomen op Tuinvereniging Ons Buiten en is een zeldzame plant, de soort staat op de rode lijst als kwetsbaar en komt voor op kalkrijke en vochtige bodems in bossen maar ook in meer open gebieden.

De **Jeneverbes** is op tuinvereniging Ons Buiten aangeplant en staat op de rode lijst als gevoelig. Het is een naaldboom en je vindt de soort op zure voedselarme zandgronden, bijvoorbeeld in heidevelden en in open bossen (struwelen) op de Veluwe. De soort komt voor in gebieden die intensief worden begraaasd door grote grazers zoals runderen of paarden. Dit begrazen gebeurt minder waardoor bossen dichtgroeien en de soort achteruitgaat.

1

2

3

4

5

1. Gele kornoelje. Foto: Saxifraga – Jasenka Topic

2. Bosaardbei op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: Lotte Mens

3. Amandelwolfsmelk op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl - Leon Olsthoorn

4. Gulden sleutelbloem. Foto: Saxifraga – Bas Klaver

5. Jeneverbes. Foto: Saxifraga – Willem van Kruijsbergen

Het nut van rode lijst planten in tuinen

De rode lijst soorten hebben vaak specifieke omstandigheden nodig om te groeien en deze omstandigheden nemen af doordat de (natuur)gebieden waar deze planten voorkomen verdwijnen of in kwaliteit achteruitgaan. Dit is een probleem dat niet makkelijk op te lossen is. Kunnen (volks)tuinen bijdragen in de toename van rode lijst planten? Een vraag die niet makkelijk te beantwoorden is en waar nog niet veel onderzoek naar is gedaan. Hoe dan ook zullen bepaalde (natuur)gebieden hersteld moeten worden. Toch is er uit een recent Duits onderzoek gebleken dat 41% van de Duitse rode lijst soorten in tuinen zouden kunnen groeien¹. De onderzoekers hebben een website gemaakt waar je kunt bekijken welke rode lijst soorten geschikt zijn voor tuinen en wat voor omstandigheden deze planten nodig hebben². Of deze planten dan vanuit de tuinen weer verder kunnen verspreiden naar geschikte (natuur)gebieden is niet duidelijk en zal uit onderzoek moeten blijken. Het is wel heel belangrijk dat de planten die worden ingezaaid afkomstig zijn van inheemse wilde zaden. Er worden namelijk vaak zaden verkocht van verwante planten uit andere delen van Europa, deze planten kunnen kruisen met de wilde inheemse variant en dit leidt tot natuurvervalsing. Ook zijn er cultuurvarianten van wilde planten in omloop, deze cultivars hebben bijvoorbeeld grotere bloemen of bloemen met een andere kleur, de planten zijn dan minder interessant voor insecten en kunnen dus ook beter vermeden worden. Cultivars herken je aan de extra naam die tussen aanhalingstekens achter de Latijnse soortnaam op het etiket staat. Een goede webshop voor wilde inheemse planten en zaden is <https://www.cruydhoeck.nl/>.

Van de rode lijst soorten die nu in de Tuin van Noord staan, zijn er volgens de Duitse onderzoekers veel geschikt voor in tuinen. Andere rode lijst soorten die het waarschijnlijk goed zullen doen in de Tuin van Noord én die al van nature in de omgeving voorkomen zijn bijvoorbeeld gewone agrimonie, weideklokje, rode ogentroost, echte guldenroede, stengelloze sleutelbloem, gladde ereprijs en valse kamille. Gewone agrimonie is nu nog algemeen maar sterk in aantallen afgenomen en groeit vooral in kalkrijke bermen en in bosranden. Het weideklokje is zeer zeldzaam en houdt van vochtige voedselrijke gronden zoals licht bemeste weilanden. Rode ogentroost is vrij zeldzaam en sterk afgenomen, het is een halfparasiet die leeft op de wortels van grassen. Echte guldenroede is nog vrij algemeen maar neemt de laatste jaren in aantallen af, de soort komt voor in lichte bossen en heiden. Echte guldenroede is een waardplant voor verschillende soorten nachtvinders en de bloemhoofdjes leveren daarnaast een goudgele verfstof. Slanke sleutelbloem is een zeldzame plant die voorkomt in bossen in de duinen en wordt vaak in tuinen aangeplant. Gladde ereprijs en valse kamille zijn typische akkerplanten die goed op voedselrijke verstoorde grond groeien en sterk in verspreiding en aantallen achteruit zijn gegaan.

1. <https://www.nature.com/articles/s41598-023-39432-8>

2. <https://conservation-gardening.shinyapps.io/app-en/>

Zeldzame inheemse en ingeburgerde planten in de Tuin van Noord welke niet op de rode lijst staan.

Naast de genoemde rode lijst soorten zijn er nog een aantal zeldzame plantensoorten aangetroffen in de Tuin van Noord welke niet op de rode lijst staan, deze zijn allemaal aangetroffen op tuinvereniging Ons Buiten. Het gaat om **gevekt longkruid** dat vaak in gekweekte vorm in tuinen wordt aangeplant en een zeldzame bosplant is in Zuid-Limburg, op de tuinvereniging verspreid de plant zichzelf en is deze verwilderd. Ook is de zeldzame **zeekool** aangetroffen, dit een plant die van nature voorkomt op zeedijken en in de duinen, deze plant is eetbaar en wordt gekweekt om de stengels te bleken. Daarnaast zijn er drie zeldzame inheemse bomen aangetroffen: de **fladderiep**, **laurierwilg** en de **winterlinde**.

Ook zijn er een aantal zeldzame ingeburgerde soorten aangetroffen in op tuinvereniging Ons Buiten. Deze soorten komen oorspronkelijk uit Zuid-Europa of Oost-Europa maar zijn inmiddels in Nederland ingeburgerd. Het gaat om de volgende zeldzame ingeburgerde soorten: **kandelaartoorts** (is bezig zich te vestigen in de duinen), **bleke teunisbloem**, **groot akkerscherm** (oorspronkelijk geteeld als snijbloem en inmiddels verwilderd in Nederland), **koekruid** (is met graanzaden in Nederland aangevoerd en toen verwilderd), **wijnruit** (ingevoerd als tuinplant in Nederland en vanuit daar verwilderd), **moseik** (ingevoerd als tuinplant in Nederland en vanuit daar verwilderd), **knopige ooievaarsbek** (ingevoerd als tuinplant in Nederland en vanuit daar verwilderd) en **knolcyperus** (een hardnekkig onkruid uit de bollenteelt).

1

2

3

1. Gevekt longkruid op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – Steven IJland

2. Zeekool. Foto: Saxifraga – Rutger Barendse

3. Kandelaartoorts op tuinvereniging Ons Buiten. Foto: waarneming.nl – John van Blaricum